

Ειδικά θέματα δημογραφίας: Χωρικές διαστάσεις των δημογραφικών φαινομένων

ΔΙΑΛΕΞΗ 2

Οι σχέσεις ανάμεσα στη δημογραφία και τα πεδία της χωροταξίας, πολεοδομίας και περιφερειακής ανάπτυξης, με έμφαση στη χωροθέτηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων

Η σημασία και ο ρόλος της δημογραφίας στο χωροταξικό / πολεοδομικό σχεδιασμό

Ο ιδιαίτερος ρόλος του δημογράφου:

- Καταγράφει τις μεταβολές του πληθυσμού, με όρους μεγεθών, δομών και δημογραφικών συνιστωσών, κατά τη διάρκεια του κύκλου ζωής
- Εισάγει τη μεταβλητή «Πληθυσμός» στο **χώρο** και το **χρόνο**
- Επιχειρεί να προβλέψει τις μεταβολές στη δομή του πληθυσμού
- Μέσω του επιστημονικού του έργου, ενημερώνει τους έχοντες την ευθύνη διαμόρφωσης πολιτικών που συνδέονται με το χωροταξικό / πολεοδομικό σχεδιασμό
- Συμβάλλει εμμέσως στη διαμόρφωση των κατάλληλων πολιτικών

« De par sa formation, le démographe... dans les logements il met des hommes et des femmes; il y voit des ménages qui s'installent, des familles qui se forment, des enfants qui quittent le foyer, des couples qui se constituent, qui se séparent, des familles monoparentales, des étudiants qui s'installent pour quelque temps. » (A.M. Sahli)

Η σημασία και ο ρόλος της δημογραφίας στο χωροταξικό / πολεοδομικό σχεδιασμό

- Η σημασία της πληθυσμιακής ανάλυσης για το χωροταξικό και πολεοδομικό σχεδιασμό είναι ευρέως αναγνωρισμένη
- Οι αποφάσεις σχεδιασμού θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψιν τις μεταβολές στα δημογραφικά χαρακτηριστικά του πληθυσμού σε περιφερειακό και υπο-περιφερειακό επίπεδο
- Στην Ελλάδα: Πώς θα ενσωματώσει ο χωροταξικός και πολεοδομικός σχεδιασμός τα βασικά στοιχεία της δημογραφικής αλλαγής (πληθυσμιακή συρρίκνωση, δημογραφική γήρανση, εξωτερική μετανάστευση νεανικού πληθυσμού, αντιστροφή του φαινομένου της αστικοποίησης) στα επιμέρους χωρικά επίπεδα;

“Regional/spatial planning gives geographical expression to the economic, social, cultural and ecological policies of society. It is at the same time a scientific discipline, an administrative technique and a policy developed as an interdisciplinary and comprehensive approach directed towards a balanced regional development and the physical organization of space according to an overall strategy.” (CoE, 1983, p. 13)

Η σημασία και ο ρόλος της δημογραφίας στο χωροταξικό / πολεοδομικό σχεδιασμό

▪ Πληθυσμός

- Πληθυσμιακό μέγεθος
- Πληθυσμιακές δομές

▪ Συνιστώσες

- Θνησιμότητα
- Γονιμότητα
- Μετανάστευση

Χωροταξικός και
Πολεοδομικός
Σχεδιασμός,
Περιφερειακή
ανάπτυξη

- Πώς συνδέονται οι πληθυσμιακές δομές και οι συνιστώσες με την πολεοδομία και τη χωροταξία;
- Πώς επηρεάζουν και αλληλεπιδρούν με το σχεδιασμό;
- Πώς παρεμβαίνουν στις πολιτικές οργάνωσης του χώρου;

Η σημασία και ο ρόλος της δημογραφίας στο χωροταξικό / πολεοδομικό σχεδιασμό (Παραδείγματα)

- **Ο πληθυσμός και...**

- Η οργάνωση των χρήσεων γης (πχ. ΚΑΠΗ, σχολικά κτήρια)
- Η οργάνωση των μεταφορών (Το παράδειγμα του Λουξεμβούργου)
- Η προσφορά κατοικίας

- **Οι δημογραφικές συνιστώσες και...**

- Η χωροθέτηση των υποδομών
- Οι πολεοδομικές επεκτάσεις (Οι περιφερειακές πόλεις γύρω από το Παρίσι)

- **Αρνητικά παραδείγματα...**

- Η διαδικασία αστικοποίησης στην Κίνα
- Τα διαμερίσματα «κλουβιά» του Χονγκ Κονγκ

Η σημασία και ο ρόλος της δημογραφίας στην περιφερειακή ανάπτυξη (Παραδείγματα)

- **Ο αγροτικός τομέας στην Ελλάδα**
  - Υψηλή κατάτμηση / διασπορά της γεωργικής ιδιοκτησίας
  - Παρακμή των αγροτικών συνεταιρισμών
  - Η γενιά του '50: Συγκριτικά χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο σε σχέση με τις νεότερες γενιές
  - Ανάγκη για δομικές αλλαγές: Στροφή προς τα βιολογικά προϊόντα (;)
    - ❖ Παροχή κινήτρων σε νεότερους και εκπαιδευμένους ανθρώπους
    - ❖ Εσωτερική μετακίνηση / Επιστροφή στην ύπαιθρο
    - ❖ Στόχος η διαμόρφωση των συνθηκών για αξιοπρεπή ζωή στην ύπαιθρο (εγγύτητα σε αστικά κέντρα, υποδομές για την εκπαίδευση, κ.α.)

Η σημασία και ο ρόλος της δημογραφίας στην περιφερειακή ανάπτυξη (Παραδείγματα)

▪ Η επιχειρηματικότητα

- Επενδύσεις στην παραγωγή διαφορετικών προϊόντων ανάλογα με τα πληθυσμιακά χαρακτηριστικά (νεανικός / γηράσκων πληθυσμός)
- Αναδιανομή της διαφημιστικής «πίτας» των μέσων ενημέρωσης
  - ❖ Ο φαρμακευτικός τομέας στην Ελλάδα
- Το παράδειγμα του Βόλου
  - ❖ Η προσφορά χώρων αναψυχής
  - ❖ Η προσφορά κατοικίας

▪ Ο επαγγελματικός προσανατολισμός

- Η «πρόβλεψη» των προσφυγικών ροών στην Ελλάδα

Η σημασία και ο ρόλος της δημογραφίας στην περιφερειακή ανάπτυξη (Παραδείγματα)

▪ Ο τουρισμός

- Η κινητικότητα των Ευρωπαίων συνταξιούχων προς το Νότο (Ισπανία, νότια Γαλλία)
  - ❖ Προσφορά τουριστικής κατοικίας
  - ❖ Επενδύσεις στις υποδομές υγείας
  - ❖ Οργάνωση μεταφορικών δικτύων

- Το παράδειγμα της Κυανής Ακτής
  - ❖ Εισροή πληθυσμού (γηράσκων πληθυσμός, υψηλά εισοδήματα)
  - ❖ Αύξηση κατανάλωσης / άνοδος τιμών
  - ❖ Το οξύμωρο: «Εκτοπισμός» του εντόπιου πληθυσμού (χαμηλότερα εισοδήματα) προς την περιφέρεια

Οι δημογραφικές μεταβλητές και η χωροθέτηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων σε περιφερειακό επίπεδο

- Οι γηράσκουσες κοινωνίες
- Μετανάστευση / προσφυγικές ροές
- Η επιστροφή στον τόπο καταγωγής
- Η «εκροή» εγκεφάλων (*brain drain*)

Οι δημογραφικές μεταβλητές και η χωροθέτηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων σε περιφερειακό επίπεδο

Γηράσκουσες κοινωνίες (ΟΟΣΑ, 2015)

▪ Προκλήσεις

- Μεταβολές στα εισοδήματα, γήρανση της εργατικής δύναμης, μείωση της προσφοράς εργασίας
  - Αύξηση των δημοσίων δαπανών για την περίθαλψη και την κοινωνική πρόνοια, μεταβολές στην ποιότητα των υποδομών
  - Κοινωνικός αποκλεισμός, μειούμενη πρόσβαση στην αγορά εργασίας για τις μεγαλύτερες ηλικίες
  - Ζητήματα οικονομικής δυνατότητας απόκτησης στέγης ως πρόκληση για την ποιότητα ζωής όλων των γενεών
-

▪ Ευκαιρίες

- Ο ρόλος των νέων τεχνολογιών στη διευκόλυνση των συνθηκών διαβίωσης των μεγαλύτερων ηλικιών
- Η συμβολή των τεχνολογιών (ICT) στον εκσυγχρονισμό του τομέα της περίθαλψης
- Ενθάρρυνση της ένταξης σε προγράμματα εθελοντικής εργασίας, κ.α.

Οι δημογραφικές μεταβλητές και η χωροθέτηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων σε περιφερειακό επίπεδο

Η επιστροφή στον τόπο καταγωγής

▪ Προκλήσεις

- Αναπροσαρμογή των τοπικών παραγωγικών συστημάτων
- Ενίσχυση των υπαρχουσών υποδομών που σχετίζονται με τον τουρισμό, την περίθαλψη, την κοινωνική πρόνοια
- Ζητήματα διαθεσιμότητας εξειδικευμένων ανθρώπινων πόρων, ιδιαίτερα στην περίπτωση μιας ταυτόχρονης διαδικασίας « brain drain »

▪ Ευκαιρίες

- Αναθέρμανση της ελκυστικότητας των τοπικών κοινωνιών
- Επέκταση του τομέα των υπηρεσιών
- Ενίσχυση των εισοδημάτων των νοικοκυριών (ενίοτε) σε γεωγραφικά απομονωμένες περιοχές
- Ανάσχεση του « brain drain » στις περιοχές (;)

Οι δημογραφικές μεταβλητές και η χωροθέτηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων σε περιφερειακό επίπεδο

Η διαδικασία μετανάστευσης (εισροές)

▪ Προκλήσεις

- Κοινωνικός αποκλεισμός
- Φαινόμενα ρατσισμού, εγκληματικότητας
- Προβλήματα ένταξης των πληθυσμών στην αγορά εργασίας

▪ Ευκαιρίες

- Αύξηση της απασχόλησης σε φορείς (δημόσιους ή ιδιωτικούς) για την εξυπηρέτηση των αναγκών των νέων πληθυσμών
- Αναθέρμανση της αγοράς κατοικίας
- Εμπορική και πολιτισμική διασύνδεση μεταξύ της χώρας υποδοχής και των χωρών προορισμού
- Αξιοποίηση του υψηλής εξειδίκευσης ανθρώπινου δυναμικού, ιδιαίτερα στην περίπτωση « εκροής εγκεφάλων » εξαιτίας της οικονομικής κρίσης

Οι δημογραφικές μεταβλητές και η χωροθέτηση των παραγωγικών δραστηριοτήτων σε περιφερειακό επίπεδο

Η διαδικασία μετανάστευσης (εκροές)

▪ Προκλήσεις

- Πληθυσμιακή συρρίκνωση
- Απώλεια ανθρώπινων πόρων υψηλής εξειδίκευσης
- Ζητήματα αναπλήρωσης της εργατικής δύναμης

▪ Ευκαιρίες

- Αιμοδότηση της οικονομίας στη χώρα υποδοχής μέσω των εμβασμάτων
- Διασύνδεση μεταξύ της χώρας υποδοχής και των χωρών προορισμού
- Διευκόλυνση ανάπτυξης συνεργασιών σε επιστημονικό επίπεδο, μεταφορά τεχνογνωσίας
- Σε μεσο-μακροπρόθεσμο επίπεδο, το ενδεχόμενο επιστροφής στη χώρα καταγωγής ως ευκαιρία για την τοπική οικονομία

Αστική συρρίκνωση & δημογραφική αλλαγή (ΟΟΣΑ, 2012)

Αιτίες

- Η διαδικασία αστικής συρρίκνωσης ως το αποτέλεσμα αλληλεπίδρασης μεταξύ της παγκοσμιοποίησης, της αποβιομηχάνισης και της δημογραφικής αλλαγής των περιοχών (ΟΟΣΑ, 2011)

Αποτελέσματα: Ένα αρνητικό spiral...

- Αποβιομηχάνισης
- Αύξησης της ανεργίας
- Υποβάθμισης των υποδομών, υπηρεσιών
- Υποβάθμισης της «εικόνας» των περιοχών
- Εξωτερικής μετανάστευσης πληθυσμών νεανικής ηλικίας και υψηλής εξειδίκευσης
- Αδυναμίας προσέλκυσης νεανικού πληθυσμού
- **Χωρο-κοινωνικός διαχωρισμός / αποκλεισμός**

Αστική συρρίκνωση & δημογραφική αλλαγή (ΟΟΣΑ, 2012)

Οι πολιτικές

- Προσαρμογή των στρατηγικών και εργαλείων του σχεδιασμού στο τοπικό πλαίσιο, καθώς και στον τρόπο με τον οποίο εκδηλώνεται η αστική συρρίκνωση
- Προώθηση των πολιτικών υποστήριξης του θεσμού της οικογένειας
- Στήριξη των πολιτειακών θεσμών προς τους εργαζόμενους γονείς, καθώς και τους νεοεισερχόμενους στην αγορά εργασίας (ευέλικτη πρόσβαση στις υπηρεσίες παιδικής μέριμνας, κ.α.)
- Προώθηση της ενεργούς συμμετοχής του πληθυσμού 65+ στην αγορά εργασίας: ο ρόλος του παλαιότερου εργαζόμενου ως μέντορα προς τους νεότερους
- Έμφαση στις υπηρεσίες φροντίδας και αξιοποίηση των ευνοϊκών προοπτικών στον τομέα της αναψυχής
- Διευκόλυνση της ανάπτυξης δραστηριοτήτων για τη διαγενεακή μεταφορά γνώσης
- Ενσωμάτωση των πληθυσμών των μεταναστών και αξιοποίηση των δυνατοτήτων τους, σε συνδυασμό με την υποστήριξη των δομών προώθησης της διαπολιτισμικής επικοινωνίας
- Διασφάλιση της δημοσιονομικής βιωσιμότητας των περιοχών

Παράδειγμα: Δρέσδη, Γερμανία (557.000 μόνιμοι κάτοικοι, 2017)

Stadtumbau-Ost Programme – New Reconstruction Strategy (2001)

- Δεκαετία '90: Υψηλά ποσοστά ανεργίας, μείωση της γονιμότητας, εξωτερική μετανάστευση προς τις δυτικές περιοχές της Γερμανίας, πληθυσμιακή συρρίκνωση
- Μετά την επανένωση (1989-1990): Άνθιση του κατασκευαστικού τομέα και προαστιοποίηση, ως αποτέλεσμα της γενικότερης ευφορίας λόγω της επανένωσης
- **New Reconstruction Strategy:** Ελκυστικό αστικό κέντρο, μείωση της «κατανάλωσης» γης, σταθερό πληθυσμιακό μέγεθος
- Κρατική χρηματοδότηση της κατασκευής νέων περιοχών κατοικίας, υπερπροσφορά κατοικίας
- Εγκατάσταση επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στον τομέα της υψηλής τεχνολογίας (cluster μικροηλεκτρονικής)
- Προσέλκυση πληθυσμού σε εργάσιμη ηλικία, αύξηση του ποσοστού γεννητικότητας, πληθυσμιακή αύξηση
- (-) Αστικές ζώνες δύο «ταχυτήτων»:
Ιστορικό κέντρο & «πράσινες» οικιστικές ζώνες / συγκροτήματα κατοικιών

Προτεινόμενη βιβλιογραφία

- Active Ageing Index project.
<https://statswiki.unecce.org/display/AAI/Active+Ageing+Index+Home>
- Council of Europe Conference of Ministers responsible for Spatial/Regional Planning (CEMAT), 2010. *Basic texts 1970-2010, Territory and landscape, No. 3*, Council of Europe Publishing, Council of Europe.
- D'Armagnac J., Blayo C., Parant A. (ed.) *Démographie et aménagement du territoire, Actes du Xe colloque national de démographie*, CUDEP, Bordeaux, mai 1996.
- OECD, 2015. *Ageing in Cities*, OECD Publishing, Paris. Available on the OECD iLibrary at: <http://dx.doi.org/10.1787/9789264231160-en>.
- Κοτζαμάνης Β., Παππάς Β. (επιμ.) *Χώρος και Πληθυσμός. Αναλυτικές Προσεγγίσεις*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τ.Μ.Χ.Π.Π.Α., Ε.Δ.Κ.Α.

Προτεινόμενη βιβλιογραφία

- Martinez-Fernandez C., Kubo N., Noya A., Weyman T. (2012) *Demographic Change and Local Development: Shrinkage, Regeneration and Social Dynamics*, OECD (LEED), p. 310. Έκθεση του ΟΟΣΑ διαθέσιμη στο: http://www.oecd-ilibrary.org/development/demographic-change-and-local-development_9789264180468-en.
- (2011), “Summary note of OECD workshop”, OECD workshop on “*Policies and Strategies for Demographic Change: Skills, Employment and Sustainable Development*”, 20 June 2011, OECD, Paris.
- Wiechmann (2009) What are the Problems of Shrinking Cities? Lessons from an International Comparison. In: Pallagst K., Aber J., Audirac I., Cunningham-Sabot E., Fol S., Martinez-Fernandez C., Moraes S., Mulligan H., Vargas-Hernandez J., Wiechmann T., Wu T., Rich J. (2009) *The Future of Shrinking Cities: Problems, Patterns and Strategies of Urban Transformation in a Global Context*. Monograph Series 2009-01, Center for Global Metropolitan Studies, Institute of Urban and Regional Development, and the Shrinking Cities International Research Network, University of California.

Τέλος Ενότητας
